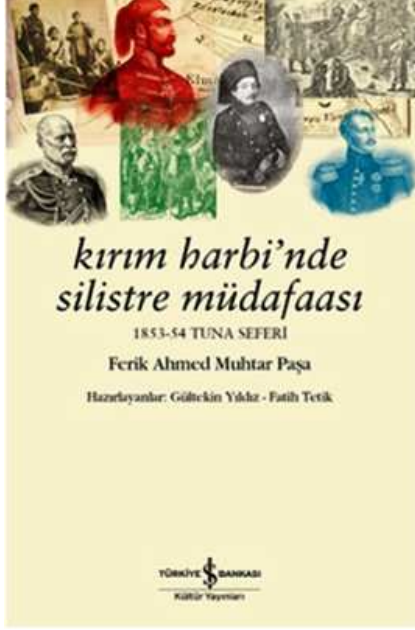

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, **Kırım Harbi'nde Silistre Müdafaası 1853-54 Tuna Seferi**, Haz. Gültekin Yıldız ve Fatih Tetik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN: 978-605-332-222-1, İstanbul, 2014, 280 sayfa.*

Hasip SAYGILI**

Ferik Ahmed Paşa'nın (1861-1926) ilk defa 1922 yılında "*Kırım Sefer-i Meşhuru Evailindeki 1270 'Osmanlı-Rus' Tuna Seferi ve Bunun Nihayetindeki Silistre Müdafaası-i Kahramanânesi*" adıyla basılmış olan eseri, iki tarihçi akademisyen tarafından yeniden yayına hazırlanmıştır.¹ Askerî tarihle ilgilenen dar bir akademisyen zümre dışında maalesef pek fazla tanınmayan ve çoğunlukla 93 Harbi Şark Cephesi kahramanı Gazi Müşir Ahmed Muhtar Paşa (1839-1919) ile karıştırılan Ferik Ahmed Muhtar Paşa bu eserinde, Kırım Harbi'nin ilk safhasında (1853 sonbaharı-1854 yazı) Tuna Cephesi'ndeki askerî harekât hakkında çoğunlukla mukayeseli birinci el kaynaklara dayalı bilgi ve değerlendirmeler sunmaktadır.

Eserde ana konu Tuna'nın güney kıyısında Rusların Balkanlara geçmesinin önündeki stratejik düğüm olan Silistre kalesinin başarılı savunmasıdır. Kale başlangıçta Türk, Arnavut, Arap birliklerinden meydana gelen 8 bin kişilik bir kuvvetle savunulurken, 1854 yılı Mayısında 90 binin üzerinde Rus kuvveti tarafından muhasara edilmiştir. Kaledeki birlik mevcutları güneyden alınan takviyelerle 15 bine yaklaşırken, Haziran ayında Rus kuvvetlerine karşı başarılı huruç harekâtı kuşatma kuvvetinin çözülmesi ve çekilmesi sonucunu doğurmuştur. Ve savaşın ağırlık merkezi Kırım'a kaymıştır.

Eserin başlarında müellif, Namık Kemal'in *Vatan yahud Silistre* adlı tiyatrosunun Silistre savunmasını konu alan değerli bir edebî bir eseri olma-

* Bir önceki sayımızda aynı kitabın değerlendirmesi yerine hata ile başka bir metin yayınlanmıştır. Okuyucularımızdan ve yazarımızdan özür ile, düzeltilmiş metni yayınlıyoruz.

** Doç. Dr., FSMÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, hsaygili@fsm.edu.tr

¹ Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Kırım Harbi'nde Silistre Müdafaası 1853-54 Tuna Seferi*, Haz. Gültekin Yıldız ve Fatih Tetik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN: 978-605-332-222-1, İstanbul, 2014, 280 sayfa.

sına rağmen kendisinin mukayeseli kaynaklara dayalı olarak harp tarihimizin önemli bir safhasını daha derinliğine ele aldığını söylemektedir. Osmanlı tarih yazıcılığına ilişkin ciddi eleştiriler getiren Ahmed Muhtar Paşa yerli kaynaklar dışında İngiliz, Fransız ve Rus kaynaklarını da karşılaştırmalı olarak analiz ederek eleştiriler yapmıştır. Eserine bu kaynaklardan bölümler alan müellif yabancı yazarların Osmanlılara karşı önyargılardan kaynaklanan tutarsızlık ve çelişkilerine işaret etmiştir. Yer yer apolojist sayılabilecek bir tavır takınan² Muhtar Paşa, kimi zaman ağır bir şekilde eleştirdiği yabancıların hizmet ve emeklerini takdir etmeyi de bilmiştir (s. 156,161-163).

Bir tarihçi olarak vakalara olabildiğince farklı yönlerden bakmaya çalışan müellif bazen reelpolitik odaklı ifadeler kullanmayı da tercih etmiştir. Sardunya Krallığı'nın Kırım Harbi'ne hangi saiklerle girdiğini bilmeme ihtimali olmayan askerî tarihçi, Milli Mücadele liderliğinin İtalyanlarla iyi ilişkiler politikasına aykırı düşmeyecek tarzda "*asil İtalyan milleti[nin] haksız bir şekilde Türklere vukûa gelen, külliye insaniyete ve adaletle mugayir bulunan saldırı ve tasalluta tahammül edemediğinden*" Kırım Seferine katıldığını beyan etmiştir (s. 34). Yine eserde yer yer İngiltere ve Fransa'nın Kırım Harbi'ne iştiraklerinin insani gerekçelerden kaynaklandığını ileri sürülmesi de müellifin uluslararası ilişkilerin tabiatına yabancılığından değil de kanaatimizce Milli Mücadele liderliğinin İngiltere ve Fransa politikalarına uygun konuşma mecburiyetinden kaynaklanmış olmalıdır.

Muhtar Paşa'nın bu eserinde dikkat çeken bir diğer husus da, Silistre savunmasında yer alan Arnavut gönüllüleri ile Mısır ve Tunus askerleri için eser boyunca yoğun övgü dolu ifadelerden kaçınmaması gösterilebilir.³ Eserin yazıldığı 1922 yılında Türkiye'de Balkan Harbi'ndeki tutumları yüzünden Arnavutlara, Harb-i Umumi'deki isyanından dolayı ise Araplara karşı olumsuz hatıra ve duygular mevcut olsa da eserin tavrı hakşinasçadır. Ancak yazarın öğrencileri olan generallerin liderliğindeki milli hareketin de en azından büyük zafere kadar benzeri bir retoriği akıllıca seslendirdiği unutulmamalıdır.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, eserinde Kırım Seferi dolayısıyla İstanbul'a gelen müttefik askerlerine Kuleli, Selimiye, Taksim gibi kışlalar ile tahliye edilen Pangaltı Harbiye Mektebi binasının tahsis edildiğini ve Fransızlara tahsis edilen Harbiye binasının Mart 1855'te çıkan yangınla büyük kısmının tahrip olduğunu yazmaktadır (s. 69). İngilizlere tahsis edilmiş olan Selimiye Kışlası ile üç alay kadar birliği barındıran Kuleli Kışlasının da İngilizler tarafından tahliyelerinden bir hafta önce yakıldığı⁴ göz önüne alınırsa, müellifin

² İngiliz bir yazarın Silistre müdafaası sırasında bazı Osmanlı subaylarının askerliğe yakışmayacak düşük ruh hali sergilediklerine ilişkin iddialarını kategorik olarak biz de böyle şeyler olmaz gerekçesi ile reddi için bkz. s. 143.

³ "Silistre Müdafaasını meydana getiren, hiçbir ecnebi şahıs değil, orada pek bol ve fedakârca akıtılmış Türk, Arnavut, Arap kanı..." s. 96.

⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, cilt 2, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul, s. 207.

eserinde somut örneklerini verdiği Batı dünyasının Türklere olan geleneksel önyargılarının abartma olamayacağı kanaati pekişmektedir.

Eserde, müellifin Avrupa ordularında hücum narası olan “hurra!”nın Osmanlı akıncılarının “vur ha!” narasından kaynaklandığı (s. 109) iddiası yanında, Kırım Harbi’nde İngiltere’nin Osmanlı topraklarından İngiliz subaylarının sevk ve idaresinde paralı asker topladığı (s. 32), Fransa’nın Cezayir’den *Zuhaf* birlikleri getirdikleri gibi ilginç birçok bilgiler mevcuttur.

Eseri yayına hazırlayan her iki akademisyenin ciddi ve titiz bir çalışma yaptıkları anlaşılmaktadır. Kullandıkları lisan ortalama okuyucunun kavrayabileceği, diğer taraftan söz konusu dönemin tabir ve üslubunu da bazen yansıtabilecek şekilde dengelidir. Ancak diğer taraftan halihazırda ülkemizde sivil akademisyenler ile askerler arasında kurumsal bir müşterek çalışma iklimi olmayışından kaynaklanan bazı problemlere de işaret etmek gerekir. Aşağıda zikrettiğimiz kimi tespitler bu kabildendir.

19. yüzyılın tanınmış Rus devlet adamı, 1822-1856 dönemi Hariciye Nazırı Kont Nesselrode’un (1780-1862) *chancellor* ünvanı muhtemelen birçok kayda değer kaynakta olduğu gibi, Almanca’daki anlamıyla karıştırılarak bu eserde de hatalı olarak başvekil olarak zikredilmiştir (s. 33). Oysa Ruslar’ın kançler [Канцлер] dedikleri bu unvan en yüksek mülki rütbedir.⁵ Askerî rütbelerden mareşal rütbesinin muadilidir. Yine kitapta geçen *peşrev endahı*’nın metin içinde parantez içinde ok atışı olarak açıklanması (s. 118) da bir başka isabetsiz tercih olmuştur. Bu tabirin günümüzdeki karşılığının topçu hazırlık ateşi olarak verilmesi daha uygun olabilirdi. Nitekim iki sayfa sonraki “*toplarımız peşrev endahı icra ederek*” ifadesi de kitapta verilen karşılığın yerinde olmadığını göstermektedir. Bir de *ümera* tabirine generaller karşılığı (s. 56) yerine üst subaylar [binbaşı, yarbay ve albay] açıklanması verilmesi gerekirdi. Bu çerçevede kitapta sıkça geçen *erkân* tabirine de günümüz ortalama okuyucusu için generaller karşılığı verilmesi düşünülebilirdi. *Hatt-ı muvasala* tabirine de birleşme yolu (s. 47) yerine buluşma hattı denilseydi halen mevcut askerî terminolojide geçerli bir terim kullanılmış olurdu.

Silistre’nin dirayetli ve muktedir kumandanı Musa Paşa’nın 2 Haziran 1854 günü şehadeti üzerine yerine tayin edilen Mehmed Sadık Paşa’nın bu göreve harekât sahasında bulunan Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa tarafından *zorla* atandırıldığı (s. 146) ifadesinin orijinal metindeki muhtemel cebri tayin’in isabetsiz bir aktarımı olduğunu düşünüyoruz. Fikrimizce askeri terminolojideki *cebri keşif*, *cebri yürüyüş* gibi tabirlerdeki *cebri* sıfatı işin zorla yaptırılmasını değil, zaman kaybetmeksizin muhakkak yapılması gereken bir faaliyet olduğunu ifade ettiğinden belki acilen tayin edildi denilmesi daha muvafık olabilirdi.

⁵ *The Cambridge History of Russia, Vol. II, Imperial Russia, 1689-1917*, Ed. D. Lieven, Cambridge University Press, 2006, s. 573.

Eserin ana metninde mülazım Butler'den birçok kez bahsedilmektedir. Müellifin eserinin sonuna koyduğu en son cetvelde mülazım Butler'in miralaylığa nasbinden (s. 236) bahsedilirken başka bir yerde Butler'in binbaşı rütbesindeyken 14 gün sonra vefat ettiği (s. 237) kaydedilmiştir. Bu uyumsuzluğun adı geçene İngiltere tarafından verilen rütbe ile Osmanlı Devleti tarafından tevcih edilen rütbenin farklı olmasından kaynaklandığı eser metninden anlaşılıyorsa da eseri hazırlayanların cetvelde çelişki gibi görünen farklı ifadeleri tasrih etmeleri uygun olurdu.

Dönemin Çarlık Ordusu general rütbelerinden general adjutant için s. 190'da korgeneral denilirken, s. 222'de orgeneral denilmiştir. Dizgi hatası çerçevesinde de korku yerine koku (s. 148), Silistre kahramanı Abdullah çavuşun resmi altında 68 yerine 72 (s. 77) yazılmıştır.

İncelediğimiz eserin başında müellifin Türk askeri tarihçiliğindeki yeri ve eserleri hakkında eseri yayına hazırlayanlar özlü bir değerlendirme sunmuşlardır. Buna göre Ahmed Muhtar Paşa yayınlanmış onlarca eserin müellifidir. Ayrıca bugün nerede olduğu bilinmeyen basılmamış eserleri olduğu da kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yayınlanmayanlar arasında Namık Kemal'in *Vatan yahud Silistre*'sinin gerçek olaylara göre düzenlenmiş şekli de mevcuttur. Yeni harflerle neşrettikleri *Silistre Müdafaası* vesilesiyle kitabı yayına hazırlayan akademisyenler kendi yayınları ve benzerleri ile "*Ahmed Muhtar Paşa ve Mehmed Nihad Bey gibi askerî tarihçilik geleneğimizin fedakâr ve hamiyetperver kurucuları hak ettikleri hatıra kürsüsüne çıkarılır ve günümüzde üzerine ölü toprağı serilmiş görüntüsü veren resmî-askerî harp tarihi birimleri tarafından değilse de sivil akademisyenler ve gönüllüler tarafından Osmanlı/Türk askeri tarihçileri tarafından*" aydınlatılır beklentisini de dile getirmişlerdir (s. XXVII-XXVIII). Resmî-askerî harp tarihi birimlerinin profesyonel ve fonksiyonel olmaktan uzak olduklarına ilişkin Doç. Dr. Gültekin Yıldız'ın akademik eleştirilerini daha önce de çeşitli makale ve sempozyumlarda dile getirdiği bilinmektedir.

Bu kıymetli eserin yeniden yayınının günümüz Türk askerî tarihçiliğinde alandan neredeyse tamamen çekilmiş görünen muvazzaf ve emekli subayların katkılarının değerlendirilmesini de gündeme getirmesini temenni ediyoruz.